

Nr 156

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m., given Stockholms slott den 30 oktober 1969.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken,
- 2) lag om ändring i lagen (1919: 367) om fri rättegång,
- 3) lag om ändring i föräldrabalken.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Lennart Geijer

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa ändringar i bestämmelserna i rättegångsbalken om tilltalads återbetalningsskyldighet till statsverket för rättegångskostnader. Den nu gällande bestämmelsen om möjlighet till jämkning av återbetalningsskyldigheten har enligt förslaget utformats så att jämkning skall kunna företas i större omfattning än vad som nu sker i praxis. Jämkningens möjlighet görs beroende av att kostnadens belopp står i rimligt förhållande till den tilltalades brottslighet eller till hans villkor. Detta innebär att hinder inte föreligger att jämkning sker med hänsyn enbart till den dömdes betalningsförmåga. I fråga om lagöverträdare i åldern 15—17 år föreslås en ordning som innebär att de skall åläggas återbetalningsskyldighet bara i undantagsfall. Vidare föreslås att kostnad, som den tilltalade skulle vara skyldig att ersätta men som understiger visst av Kungl. Maj:t

fastställt belopp, skall stanna på statsverket. Avsikten är att förebygga att statsverket belastas med indrivnings- och andra kostnader som klart överstiger det belopp som skall indrivas.

I propositionen föreslås slutligen vissa mindre jämkningar i gällande bestämmelser om ersättning av allmänna medel till rättegångsbiträde och offentlig försvarare.

1) Förslag
till
Lag
om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas, att 21 kap. 10 § och 31 kap. 1 § rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

21 KAP.

10 §.

Offentlig försvarare äge av allmänna medel åtnjuta arvode *så ock* ersättning för kostnad *och tidsspillan* efter vad rätten prövar skäligt.

Offentlig försvarare äge av allmänna medel åtnjuta arvode *för arbete och tidsspillan samt* ersättning för kostnad efter vad rätten prövar skäligt.

Ej må — — — — — utan verkan.

31 KAP.

1 §.¹

Dömes i mål, vari åklagare för talan, den tilltalade för brottet, skall han till statsverket återgälda vad enligt rättens beslut av allmänna medel utgått till vittne eller sakkunnig eller eljest för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt i arvode och ersättning till försvarare så ock statsverkets kostnad för hans hämtande till rätten. Den tilltalade vare dock ej ersättningskyldig för kostnad, som icke skäligen varit påkallad för utredningen, eller för kostnad, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av annan än den tilltalade, hans ombud eller av honom utsedd försvarare. Står kostnadens belopp icke i rimligt förhållande till den tilltalades

Dömes i mål, vari åklagare för talan, den tilltalade för brottet, skall han till statsverket återgälda vad enligt rättens beslut av allmänna medel utgått till vittne eller sakkunnig eller eljest för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt i arvode och ersättning till försvarare så ock statsverkets kostnad för hans hämtande till rätten. Den tilltalade vare dock ej ersättningskyldig för kostnad, som icke skäligen varit påkallad för utredningen, eller för kostnad, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av annan än den tilltalade, hans ombud eller av honom utsedd försvarare. Står kostnadens belopp icke i rimligt förhållande till den tilltalades

¹ Senaste lydelse 1964: 166.

(Nuvarande lydelse)

brottslighet och villkor, må ersättningen jämkas efter vad som prövas skäligt.

Eftergives påföljd eller finnes den tilltalade hava begått brottet under inflytande av sådan själslig abnormitet, som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, vare han skyldig att ersätta kostnad, som nu sagts, om och i den mån det med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt.

(Föreslagen lydelse)

brottslighet eller till hans villkor, må ersättningen jämkas efter vad som prövas skäligt.

Eftergives påföljd eller finnes den tilltalade hava begått brottet under inflytande av sådan själslig abnormitet, som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, eller har han vid domen icke fyllt aderton år, vare han skyldig att ersätta kostnad, som nu sagts, om och i den mån det med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt.

Om det belopp som den tilltalade skulle hava att ersätta understiger visst av Konungen fastställt belopp, skall kostnaden stanna å statsverket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1970.

2) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1919: 367) om fri rättegång

Härigenom förordnas, att 8 och 14 §§ lagen (1919: 367) om fri rättegång skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***8 §.¹**

När rätten från sig skiljer mål vari part åtnjutit fri rättegång, skall rätten, där parten jämlikt 7 § förklarats förlustig sagda förmån, förplikta honom att ersätta statsverket kostnad som enligt 3, 4 eller 5 § skolat utgå av allmänna medel; dock ankomme på rätten att pröva om och i vad mån sådant åläggande bör ske i fall, då beslutet om förmånens upphörande grundats därpå, att det funnits vara av ringa betydelse för parten att hans talan vinner prövning. Förelig-

När rätten från sig skiljer mål vari part åtnjutit fri rättegång, skall rätten, där parten jämlikt 7 § förklarats förlustig sagda förmån, förplikta honom att ersätta statsverket kostnad som enligt 3, 4 eller 5 § skolat utgå av allmänna medel; dock ankomme på rätten att pröva om och i vad mån sådant åläggande bör ske i fall, då beslutet om förmånens upphörande grundats därpå, att det funnits vara av ringa betydelse för parten att hans talan vinner prövning. Förelig-

¹ Senaste lydelse 1947: 633.

(Nuvarande lydelse)

ga sådana omständigheter som avses i 31 kap. 2 § rättegångsbalken, må betalningsskyldighet ej åläggas parten.

Där ej —————

Vinna makar —————

(Föreslagen lydelse)

ga sådana omständigheter som avses i 31 kap. 2 § rättegångsbalken, må betalningsskyldighet ej åläggas parten. *I mål om allmänt åtal äga bestämme lserna om jämkning i samma kap. 1 § motsvarande tillämpning.*

åläggas honom.

stycket avses.

14 §.¹

Rättegångsbiträde som förordnats enligt denna lag är berättigad att erhålla arvode för det arbete han nedlagt å rättegången, så ock gottgörelse för nödvändiga utgifter samt för tidsspillan i samband med inställelse vid rätten. Vid begäran om ersättning bör redogörelse lämnas för det arbete och de utgifter uppdraget medfört. Arvode och övrig ersättning skola fastställas var för sig.

Arvode till biträde skall bestämmas till det belopp som med avseende å det arbete uppdraget krävt, den omsorg och skicklighet, varmed det utförts, samt övriga omständigheter kan anses utgöra skälig ersättning för uppdraget. Vid bestämmande av ersättning i övrigt bör hänsyn tagas till inställelse vid rätten å samma dag i annat mål. Finnes talan hava anhängiggjorts eller fullföljts utan skäl, må, där biträdet brustit i nödig aktsamhet, ersättningen till honom efter omständigheterna nedsättas under vad som eljest bort utgå eller ock biträdet förklaras ej äga rätt till ersättning.

Biträde må ————— utan verkan.

Rättegångsbiträde som förordnats enligt denna lag är berättigad att erhålla arvode för det arbete han nedlagt å rättegången och för tidsspillan i samband med inställelse vid rätten så ock gottgörelse för nödvändiga utgifter. Vid begäran om ersättning bör redogörelse lämnas för det arbete och de utgifter uppdraget medfört. Arvode och övrig ersättning skola fastställas var för sig.

Arvode till biträde skall bestämmas till det belopp som med avseende å det arbete och den tidsspillan uppdraget krävt, den omsorg och skicklighet, varmed det utförts, samt övriga omständigheter kan anses utgöra skälig ersättning för uppdraget. Vid bestämmande av ersättning för utgifter och tidsspillan bör hänsyn tagas till inställelse vid rätten å samma dag i annat mål. Finnes talan hava anhängiggjorts eller fullföljts utan skäl, må, där biträdet brustit i nödig aktsamhet, ersättningen till honom efter omständigheterna nedsättas under vad som eljest bort utgå eller ock biträdet förklaras ej äga rätt till ersättning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1970.

¹ Senaste lydelse 1947: 633.

3) Förslag
till
Lag
om ändring i föräldrabalken

Häri genom förordnas, att 20 kap. 19 § föräldrabalken skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

20 KAP.

19 §.

Har ansökan — — — — — finnes erforderligt.

Den som förordnats till rättegångsbiträde åtnjuter av allmänna medel efter rättens prövning skäligt arvode för det arbete han nedlagt å *målet för dess* förberedande och utförande så ock ersättning för nödvändiga utgifter *och tidsspillan*. Då målet avgöres, skall den, för vilken rättegångsbiträde förordnats, förpliktas att till statsverket återgälda vad biträdet tillerkänts i arvode och ersättning, såframt ej sådan skyldighet finnes böra åläggas motparten eller, där ansökningen gjorts av överförmyndaren, kostnaden prövas skola stanna å statsverket.

Den som förordnats till rättegångsbiträde åtnjuter av allmänna medel efter rättens prövning skäligt arvode för det arbete han nedlagt å *målets* förberedande och utförande *samt för tidsspillan* så ock ersättning för nödvändiga utgifter. Då målet avgöres, skall den, för vilken rättegångsbiträde förordnats, förpliktas att till statsverket återgälda vad biträdet tillerkänts i arvode och ersättning, såframt ej sådan skyldighet finnes böra åläggas motparten eller, där ansökningen gjorts av överförmyndaren, kostnaden prövas skola stanna å statsverket.

Vad i — — — — — må förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1970.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 24 oktober 1969.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern PALME, statsråden STRÄNG, LANGE, HOLMQVIST, ÅSPRING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändring av vissa bestämmelser om rättegångskostnad* och anför.

I. Inledning

Under senare år har väckts vissa förslag om begränsade ändringar i olika bestämmelser som rör kostnader i rättegång. Eftersom någon mera allmän översyn av dessa bestämmelser inte är omedelbart förestående, synes det lämpligt att de väckta frågorna prövas för sig.

Ett förslag har väckts av Sveriges advokatsamfund genom skrivelse den 17 juni 1966. Förslaget gäller mindre ändringar i bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till rättegångsbiträde och offentlig försvarare. Enligt samfundet bör de nuvarande bestämmelserna — som innebär att arvode och övrig ersättning, dvs. ersättning för kostnader och tidspillan, skall fastställas var för sig — ändras så, att de uttryckligen medger att arvode får fastställas till belopp som innefattar också *ersättning för tidspillan*.

1964 års riksdag har väckt fråga om ändring i bestämmelserna i 31 kap. 1 § rättegångsbalken (RB) om *tilltalads återbetalningsskyldighet till statsverket* för vissa rättegångskostnader. Med anledning av två motioner (I: 211 och II: 258) om vidgade möjligheter att jämka tilltalads återbetalningsskyldighet uttalade riksdagen sålunda, att det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att i lämpligt sammanhang ta upp det av motionärerna aktualiserade spörsmålet till närmare övervägande (1LU 1964: 44 och rskr 338). Även Stockholms rådhusrätt har tagit upp frågan om ändring i bestämmelserna i 31 kap. 1 § RB men från en annan utgångspunkt. Rådhusrätten har sålunda i skrivelse den 21 augusti 1967 hemställt, att bestämmelserna ändras

så att domstol skall kunna underlåta att ålägga tilltalad återbetalningsskyldighet när kostnaderna som har utgått av allmänna medel varit obetydliga.

Advokatsamfundets och rådhusrättens framställningar har remissbehandlats. Över advokatsamfundets framställning har justitiekanslern (JK), Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge samt riksrevisionsverket yttrat sig. Över rådhusrättens framställning har yttranden avgetts av JK, riksåklagaren (RÅ), Göta hovrätt, exekutionsväsendets organisationsnämnd (EON), statskontoret, riksrevisionsverket, länsstyrelserna i Stockholms län samt Göteborgs och Bohus län, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare samt Sveriges advokatsamfund. RÅ har till sitt yttrande över rådhusrättens framställning fogat yttranden från ett stort antal åklagarmyndigheter. Länsstyrelserna har bifogat yttranden från några kronofogdemyndigheter.

2. Ersättning för tidspillan

2.1. Gällande rätt

I 14 § första stycket lagen (1919:367) om fri rättegång föreskrivs följande. Den som har förordnats till biträde enligt lagen är berättigad till arvode för det arbete han har nedlagt på rättegången och till gottgörelse för nödvändiga utgifter och för tidspillan i samband med inställelse vid rätten. När ersättning begärs, bör redogörelse lämnas för det arbete och de utgifter som uppdraget har medfört. Arvode och övrig ersättning skall fastställas var för sig. I praxis har sistnämnda föreskrift tillämpats på det sättet att domstolarna har fastställt ett totalt ersättningsbelopp och angett hur mycket av detta belopp som utgör arvode. I paragrafens andra stycke sägs att arvode skall bestämmas till det belopp som kan anses utgöra skälig ersättning för uppdraget med hänsyn till det arbete, som uppdraget har krävt, den omsorg och skicklighet, varmed det har utförts, samt övriga omständigheter. Vidare föreskrivs bl. a. att när ersättning i övrigt bestäms hänsyn bör tas till inställelse vid rätten samma dag i annat mål.

Enligt 21 kap. 10 § första stycket RB har offentlig försvarare rätt att av allmänna medel få arvode och ersättning för kostnad och tidspillan efter vad rätten prövar skäligt. Beträffande offentlig försvarare ges inga uttryckliga bestämmelser om redogörelse för utfört arbete m. m. eller om att arvode och övrig ersättning skall fastställas var för sig. Man brukar emellertid i dessa avseenden iaktta samma ordning som gäller beträffande ersättning till biträde enligt lagen om fri rättegång.

Vid sidan av de nu nämnda bestämmelserna finns särskilda regler om ersättning till rättegångsbiträde i 20 kap. 19 § föräldrabalken (FB). Enligt paragrafens första stycke kan rätten i mål om omyndighetsförklaring eller hävande av sådan förklaring förordna biträde åt den vars myndighet målet

rör. Den som har förordnats till biträde får enligt andra stycket efter rättsens prövning av allmänna medel arvode för det arbete han har nedlagt på målet för dess förberedande och utförande och dessutom ersättning för nödvändiga utgifter och tidsspillan. I tredje stycket anges att paragrafen inte är tillämplig, om fri rättegång har beviljats den för vilken biträde kan förordnas. Ersättningsbestämmelserna i 20 kap. 19 § FB gäller också för god man som har förordnats enligt 20 kap. 36 § FB eller 15 kap. 29 § giftermålsbalken.

2.2. Advokatsamfundets framställning

Samfundet hemställer om vissa ändringar i bestämmelserna i 14 § lagen om fri rättegång och 21 kap. 10 § RB. De föreslagna ändringarna går främst ut på att bestämmelserna bör medge att arvode till rättegångsbiträde och offentlig försvarare får fastställas till ett belopp som i förekommande fall innefattar också ersättning för tidsspillan.

I fråga om hittills tillämpade normer för beräkning av tidsspillan anför samfundet inledningsvis följande. Under åren 1942 och 1943 var frågan om enhetliga normer för uppställande av kostnadsräkningar i mål och ärenden föremål för överläggningar mellan delegerade för häradshövdingeföreningen, stadsdomareföreningen och samfundet. De delegerade föreslog i mars 1943, att i kostnadsräkningarna skulle skiljas mellan utlägg, ersättning för tidsspillan (ersättning för rese- och väntetid) och arvode. I vart och ett av dessa hänseenden borde särskilt belopp begäras och utdömas. I arvodet skulle sålunda inte ingå ersättning för den tidsspillan som uppdraget hade föranlett. Enligt de delegerades mening borde styrelserna för samfundets avdelningar föreslå visst normalbelopp per timme som ersättning för rese- och väntetid. De delegerades förslag mötte inte några invändningar från de tre organisationernas sida i vidare mån än att samfundets styrelse ansåg, att förslag till schablonersättning för rese- och väntetid borde avges av styrelsen, inte av avdelningsstyrelserna, och avse inte bara visst belopp per timme utan också visst belopp per dag. I oktober 1944 lade samfundets styrelse fram förslag till sådan schablonersättning. Enligt förslaget skulle ersättningen för tidsspillan utgöra 15 kronor per timme eller 150 kronor per dag. På grund av penningvärdesförsämringen och ökningen av advokaternas kostnader föreslog styrelsen i mars 1951 höjning av beloppen till 20 resp. 200 kronor och i februari 1958 ytterligare höjning till 25 resp. 250 kronor. De delegerades riktlinjer och de av samfundets styrelse föreslagna normerna har regelmässigt tillämpats av domstolarna. Tillämpningen har dock inte varit helt enhetlig. På grund av den penningvärdesförsämring och de kostnadsökningar som har ägt rum efter 1958 anses de då föreslagna beloppen uppenbart otillräckliga.

En av samfundets styrelse tillsatt kommitté föreslog i oktober 1964, att

systemet med särskild ersättning för tidsspillan skulle avskaffas och arvodet i stället innefatta gottgörelse för såväl arbete som tidsspillan. Beträffande de överväganden som låg till grund för förslaget hänvisas till en av kommittén upprättad skrift till samfundet. I denna framhålls att schablonmetoden för beräkning av ersättning för tidsspillan tillämpas mycket olika. I några fall kan den leda till överkompensation och i många säkerligen till underkompensation. Vissa domstolar anser, att ersättning för tidsspillan skall utgå bara under normal kontorstid och andra att endast tidsspillan mellan klockan 8 och 18 får beaktas. Ytterligare andra prövar frågan från fall till fall. Om man låter ersättningen för tidsspillan ingå i arvodet, kommer man från sådana problem. Dessutom är det enligt kommitténs mening rimligt, att advokaten får ersättning för all den tid han tillsätter för uppdraget. Schablonmetoden har vidare lett in vissa domare på ett timlönetänkande som inte går ihop med advokatyrkets natur. Systemet har kritiserats också från domarhåll. Om ersättningen för tidsspillan får ingå i arvodet, ger det advokaten en mera skälig och framför allt riktigare och rättvisare ersättning än vad schablonmetoden nu ger.

Samfundet upplyser vidare, att det i skrivelser till Föreningen Sveriges hovrättsdomare, häradshövdingeföreningen och stadsdomareföreningen i november 1965 begärde dessa föreningars medverkan till förslagets genomförande. De tre domareföreningarna fann förslaget i sak lämpligt. Häradshövdingeföreningens styrelse meddelade sålunda, att man hade beslutat att i cirkulär rekommendera föreningens medlemmar att inkludera ersättning för rese- och väntetid i arvoden. Hovrättsdomareföreningens och stadsdomareföreningens styrelser fann emellertid med hänsyn till de nuvarande bestämmelsernas utformning tvivelaktigt om förslaget skulle kunna följas utan lagändring.

Det är enligt samfundets mening förklarligt, om man på vissa håll är tveksam om möjligheterna att gå över till systemet med ett enda belopp som ersättning för både arbetet och tidsspillan, så länge bestämmelserna i 14 § lagen om fri rättegång och 21 kap. 10 § RB har sin nuvarande lydelse. Visserligen anses i rättspraxis hinder inte möta mot att biträde enligt lagen om fri rättegång tillerkänns ett arvodesbelopp, som innefattar ersättning också för tidsspillan (jfr högsta domstolens dom den 18 mars 1965 nr T 14). Man måste dock räkna med att inte alla domare anser sig kunna förfara på det sättet. Det är därför önskvärt att bestämmelserna ändras, så att ingen tvekan skall råda om tillåtligheten av den ordning som både domareföreningen och samfundet finner ändamålsenlig.

Samfundet lägger i sin framställning fram ett förslag till ändrad lydelse av 14 § lagen om fri rättegång. Enligt förslaget skall i paragrafens första stycke föreskrivas, att biträdet har rätt till »arvode och gottgörelse för nödvändiga utgifter» och att arvode och övrig ersättning skall fastställas var för sig. Beträffande första stycket innebär alltså förslaget, att föreskriften

om att redogörelse bör lämnas för arbetet och utgifterna skall utgå. Enligt andra stycket skall vid arvodets bestämmande, förutom de omständigheter som f. n. anges, beaktas också den tidsspillan uppdraget har krävt. Föreskriften om att hänsyn skall tas till inställelse vid rätten samma dag i annat mål vid bestämmande av ersättning i övrigt föreslås upphävd. Beträffande bestämmelsen i 21 kap. 10 § RB framhåller samfundet, att anledning saknas att utforma den på annat sätt än motsvarande föreskrift i lagen om fri rättegång.

2.3. Remissyttrandena

JK, Göta hovrätt och hovrätten över Skåne och Blekinge tillstyrker bifall till advokatsamfundets framställning.

JK vill inte ifrågasätta annat än att vissa fördelar står att vinna med en sådan ändrad ordning för arvodets bestämmande som advokatsamfundet har föreslagit och uttalar att det kan vara tveksamt om de nuvarande bestämmelserna om ersättning enligt 14 § lagen om fri rättegång och 21 kap. 10 § RB medger övergång till en sådan ordning. *JK* finner bestämmelserna böra ändras så, att det klart framgår att domstol kan i arvode inräkna också ersättning för tidsspillan.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anför, att den av samfundet föreslagna ordningen också från domstolarnas synpunkt är ändamålsenlig. Hovrätten påpekar, att det kan vara önskvärt att lagändringar görs för att avlägsna även möjligheter av en tvekan om det tillåtliga däri, eftersom lagens ordalag antyder en annan ordning.

Riksrevisionsverket finner i och för sig vissa skäl tala för att arvode till rättegångsbiträde utmäts efter andra normer än de hittills regelmässigt tillämpade men är inte berett att tillstyrka bifall till samfundets ändringsförslag. Verket föreslår, att det sker ytterligare utredning, varvid förhandlingar kan äga rum med samfundet. Verket anser, att ett sammanförande i rättegångsbiträdes kostnadsräkning av ersättning för tidsspillan med arvode lätt leder till ett förbiseende av att ersättning för tidsspillan kan vara gemensam för flera mål. Om samfundets förslag genomförs, kan man sägas i praktiken ha godtagit en princip att den passiva rese- och väntetiden skall ersättas med samma belopp som aktivt advokatarbete. Ett dylikt betraktelsesätt kan inte anses motiverat. Detta gäller särskilt om man, som samfundet synes vilja, skulle frångå den nuvarande begränsningen av ersättningen till visst timantal per dygn.

2.4. Departementschefen

Enligt 14 § första stycket lagen om fri rättegång har den som har förordnats till biträde enligt lagen rätt till ersättning i tre hänseenden. Han är berättigad till arvode för det arbete som han har nedlagt på rättegången

och till gottgörelse för nödvändiga utgifter och för tidsspillan i samband med inställelse vid rätten. I bestämmelsen föreskrivs vidare bl. a. att arvode och övrig ersättning skall fastställas var för sig. I praxis har föreskriften att arvode och övrig ersättning skall bestämmas var för sig tillämpats på det sättet att domstolarna har fastställt ett totalt ersättningsbelopp och angett hur mycket av detta belopp som utgör arvode. Av 21 kap. 10 § RB framgår, att också offentlig försvarare är berättigad till ersättning i tre hänseenden. I bestämmelsen sägs sålunda att försvararen äger åtnjuta arvode och ersättning för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt. Någon bestämmelse om att arvodet skall bestämmas särskilt finns inte, men i domstolspraxis brukar detta ske.

Advokatsamfundet har i sin framställning begärt sådan ändring av de nu gällande bestämmelserna att ingen tvekan behöver råda om att det är tillåtet att arvodet fastställs till belopp som inkluderar också ersättning för tidsspillan. Som skäl för en sådan ordning har samfundet anfört bl. a. att den ger domstolarna bättre möjligheter att komma fram till en skälig och riktig bedömning av framställda ersättningsanspråk och att den dessutom medför praktiska fördelar.

Tre av de fyra remissinstanserna finner den föreslagna ordningen ändamålsenlig och tillstyrker framställningen. Den fjärde — riksrevisionsverket — anför däremot vissa betänkligheter, som har framgått av det föregående.

För egen del vill jag framhålla följande. Av den nuvarande bestämmelsen om ersättning åt offentlig försvarare framgår inte klart om arvode får bestämmas till belopp som innefattar också ersättning för tidsspillan. Motsvarande bestämmelse om ersättning till biträde enligt lagen om fri rättegång förutsätter däremot att arvodesbelopp och annan ersättning, t. ex. för tidsspillan, bestäms var för sig. De nämnda bestämmelserna har visat sig medföra vissa tillämpningssvårigheter och också en del onödiga diskussioner i domstolarna om förhållandevis obetydliga kostnadsposter. Detta har lett till att domstolarna under senare år i stor utsträckning har övergått till den ordning samfundet har förordat. Bl. a. har enligt vad jag har inhämtat högsta domstolen ansett sig oförhindrad att tillämpa denna ordning. På vissa håll anser man dock att bestämmelsernas avfattning och väl då främst 14 § lagen om fri rättegång lägger hinder i vägen för ett sådant tillvägagångssätt. Praxis är alltså f. n. oenhetlig.

Det är enligt min mening onödigt att ha bestämmelser av innebörd att arvode för arbete och ersättning för tidsspillan genomgående skall behöva anges var för sig. I många fall är uppenbart att begärd ersättning i sådana hänseenden är skälig, och det är sakligt sett obehövt att då kräva att domstolen vid sin bedömning och sitt avgörande gör en uppdelning i olika kostnadsposter. Med hänsyn härtill och med beaktande av den praxis som redan har vunnit insteg anser jag, att de berörda bestämmelserna utan

olägenhet kan utformas så, att det klart framgår att ersättning för tidsspillan inte behöver fastställas särskilt utan kan inräknas i arvudet. En annan sak är att domstolen oavsett detta har att vid behov begära upplysning om vilka delposter som har inräknats i arvodes- och andra ersättningsyrkanden. Detta följer av domstolens allmänna skyldighet att bedöma skäligheten av begärd ersättning. Att behov av sådana klarlägganden föreligger i en del fall motiverar dock inte särskild bestämmelse om att rättens avgörande skall behöva innehålla särskilt fastställande av arvode och av ersättning för tidsspillan.

Frågan om allmänna grunder för beräkning av ersättning torde liksom hittills böra göras till föremål för överläggningar mellan berörda organisationer. Den frågan kan i nuvarande läge inte anses lämpad att lösa lagstiftningsvägen. Det synes lämpligare att överläggningar sker på nu antytt sätt än — som riksrevisionsverket förordar — genom en statlig utredningsman. När det gäller att fastställa allmänna beräkningsgrunder torde man liksom hittills få utgå från vissa schablonartade normer. Självfallet bör emellertid domstolarna vara oförhindrade att jämka de belopp som följer av dessa normer så att ersättningen i varje enskilt fall alltid bestäms till belopp som är skäligt med hänsyn till omständigheterna. Beträffande riksrevisionsverkets farhågor att det med den här ifrågasatta ordningen skulle kunna förbises att ersättning för tidsspillan kan vara gemensam för flera mål, vill jag framhålla att risken för sådant förbiseende måste betraktas som mycket ringa. Någon anledning föreligger dock inte att nu ta bort den bestämmelse i 14 § lagen om fri rättegång som betonar att det skall tas hänsyn till om biträdet har inställelse i annat mål samma dag.

Jag förordar på grund av det anförda, att behövliga ändringar görs i 14 § lagen om fri rättegång och 21 kap. 10 § RB. Advokatsamfundets förslag till lagtext berör, förutom den fråga jag nu har nämnt också vissa andra frågor, bl. a. spörsmålet om ersättning till biträde i fall då rättegång inte har kommit till stånd. Dessa andra frågor har behandlats i 1965 års betänkande med reviderat förslag till lag om rättegångshjälp m. m. och torde därför lämpligen böra prövas i samband med att slutlig ställning tas till de lagförslag som har lagts fram i det betänkandet. I detta sammanhang bör alltså bara sådana jämkningar i bestämmelserna göras som advokatsamfundets framställning i första hand avser. Det är enligt min mening tillräckligt att bestämmelserna ges den innebörden att arvode skall avse både arbete och tidsspillan. Motsvarande jämkningar torde få göras i ersättningsbestämmelsen i 20 kap. 19 § FB.

Jag vill vidare erinra om att RB utöver bestämmelsen i 21 kap. 10 § innehåller ett flertal andra föreskrifter som avser ersättning för tidsspillan (se t. ex. 5 kap. 8 § och 36 kap. 24 §). När det gäller dessa bestämmelser, finns det enligt min mening inte någon anledning att föreslå ändring. Där emot kommer det genom de föreslagna lagändringarna ändrade arvodes-

begreppet att få betydelse vid tillämpningen av 18 kap. 14 § andra stycket. Det föreskrivs där för tvistemålens del att arvodet skall anges särskilt, när arvode till ombud eller biträde ingår i rättegångskostnad. I förekommande fall bör alltså i det enligt denna bestämmelse särskilt angivna arvodesbeloppet ingå också eventuell ersättning för tidsspillan. Detta innebär en ändring i förhållande till vad som förutsattes under förarbetena till RB (jfr SOU 1938:44 s. 238). Någon lagändring synes dock inte påkallad.

Till sist vill jag framhålla, att utgifterna på de anslag, vilka till huvudsaklig del avser att täcka kostnaderna för anlitande av juridiskt biträde, under senare år har ökat i en omfattning som inte står i relation till det ökade målantalet. En utveckling i samma takt som hittills innebär en fördubbling av utgifterna på fyra år. Jag avser därför att låta undersöka orsaken till kostnadsökningen.

3. Återbetalningsskyldighet för vissa rättegångskostnader i brottmål

3.1. Gällande rätt

Enligt skilda bestämmelser i RB gäller beträffande mål om allmänt åtal att vissa rättegångskostnader skall utgå (förskotteras) av allmänna medel. Detta gäller bl. a. kostnaderna för åklagarens bevisning och för bevisning varom rätten självant har föranstaltat och dessutom vissa av kostnaderna för den tilltalades processföring, nämligen kostnaden för offentlig försvarare, kostnaden för syn som den tilltalade påyrkat och ersättning åt sakkunnig som rätten har utsett på begäran av den tilltalade. Det ankommer på rätten att fastställa kostnadsbeloppen.

Enligt 31 kap. 1 § första stycket RB skall i mål vari åklagare för talan den tilltalade, om han döms för brottet, till statsverket återbetala bl. a. vissa kostnader som enligt rättens beslut har utgått av allmänna medel. De kostnader som anges i bestämmelsen är ersättning till vittne eller sakkunnig, kostnad för annan bevisning under förundersökningen eller rättegången, ersättning eller arvode till försvarare och kostnad för hämtning av den tilltalade till rätten. Under vissa förutsättningar kan jämkning ske. Står kostnadens belopp inte i rimligt förhållande till den tilltalades brottslighet och villkor, kan sålunda ersättningen jämkas efter vad som prövas skäligt. I domstolspraxis har denna jämningsbestämmelse tolkats så, att för jämkning förutsätts ett missförhållande till både brottsligheten och villkoren. Det har sålunda inte ansetts möjligt att jämka kostnaden om denna har stått i missförhållande till endast endera av de båda omständigheterna (jfr JO 1964 s. 208).

I paragrafens andra stycke ges ett undantag från huvudregeln om den dömdes ersättningsskyldighet. Efterges påföljd eller har den tilltalade be-

gått brottet under inflytande av sådan själslig abnormitet, som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, är han sålunda ersättningsskyldig endast om och i den mån det med hänsyn till omständigheterna anses skäligt.

I fråga om mål som fullföljs från lägre rätt gäller enligt 31 kap. 10 § första stycket RB att skyldigheten att ersätta rättegångskostnad i högre rätt skall bestämmas med hänsyn till rättegången där. Ersättningsskyldighet för den tilltalade föreligger i sådant fall om den högre rätts dom är att anse som fällande. Högre rätts dom anses som fällande, om den tilltalade döms till påföljd, som är att anse som svårare än den, vartill lägre rätt dömt. Det samma gäller om den tilltalade efter att ha frikänts i lägre rätt finnes ha begått brottet. Högre rätts dom anses också fällande om av honom fullföljd talan inte föranleder ändring i lägre rätts dom.

I 31 kap. 12 § RB anges att om i lag eller författning har getts avvikande bestämmelser om kostnad i rättegång dessa skall gälla. Sådana bestämmelser finns bl. a. i lagen den 20 december 1946 (nr 864) om återgåldande av kostnad för blodundersökning i brottmål. Beträffande sådan kostnad äger bestämmelserna i 31 kap. 1 § RB om återbetalning motsvarande tillämpning trots att kostnaden inte utgår enligt rätts beslut.

För tilltalad som åtnjuter fri rättegång gäller också särskilda bestämmelser. Enligt 6 § lagen om fri rättegång kan sålunda sådan tilltalad inte i målet förpliktas återgålda ersättning till offentlig försvarare eller kostnad för bevisning varom rätten har föranställt självmant. Har han dömts för brotten och förbättras hans villkor, kan han dock, om talan därom väcks inom fem år efter rättegångens avslutande, förpliktas att betala sådana kostnader.

3.2. Ur förarbetena m. m.

Processkommissionen uttalade i SOU 1926: 32 angående rättegångsväsendets ombildning, att det är naturligt att den tilltalade i mål angående allmänt åtal, om han fälls till ansvar, skall vara pliktig att ersätta statsverket dess kostnader i målet. Kommissionen ansåg inte tillräckliga skäl föreligga att avvika från dittills tillämpade allmänna grunder för vad den tilltalades ersättningsskyldighet omfattar. Sedan kommissionen från dessa utgångspunkter hade angett vilka kostnader den tilltalades ersättningsskyldighet borde omfatta, behandlades frågan om möjlighet borde beredas till jämkning i ersättningsskyldigheten. I detta hänseende framhölls att det inte sällan framträder ett visst missförhållande mellan det straff, vartill en tilltalad fälls, och storleken av den ersättning för kostnaderna i målet, som han samtidigt förpliktas att utge. Denna ersättning kan stiga till ett belopp, som den dömda knappast någonsin kan väntas vara i stånd att betala, medan straffet kan vara jämförelsevis lindrigt. Härav följer lätt att, oaktat straffet har fullbordats, den betungande ersättningsskyldigheten under lång tid eller

för alltid omöjliggör för den dömda att åter skapa sig ett ordnat och betryggat liv. Kommissionen påpekade, att den norska lagen för att undvika sådana verkningar föreskrev, att den tilltalades ersättningsskyldighet alltid skall bestämmas till ett avrundat belopp, som inte får överstiga sammanlagda summan av alla utgifter, som han bör ersätta, och att beloppet därvid skall bestämmas efter skälighet, så att det inte kommer att stå i ett framträdande missförhållande till den dömdes skuld och villkor. Kommissionen fann välbetänkt att för domstolen öppna en utväg att kunna efter skälighet nedsätta den summa, som den dömda skall ersätta, om summan annars skulle stiga till ett i förhållande till hans brottslighet och villkor alltför högt belopp.

Processlagberedningen uttalade i SOU 1938: 44 med förslag till rättegångsbalk angående jämningsbestämmelsen endast att befogenhet på sätt processkommissionen hade förordat torde böra tilläggas rätten att, då rättegångskostnadens belopp inte står i rimligt förhållande till den tilltalades brottslighet och villkor, jämka ersättningen efter skälighet.

1951 års rättegångskommitté lade i SOU 1958: 40 fram bl. a. ett förslag till lag om rättegångshjälp som var avsett att ersätta lagen om fri rättegång. Enligt förslaget skulle rättegångshjälp kunna beviljas bl. a. i brottmål. För sådant fall föreslogs en bestämmelse enligt vilken RB:s regler i 31 kap. skulle äga motsvarande tillämpning i fråga om kostnaden för den misstänktes rättegångshjälp. Detta innebar i förhållande till gällande rätt bl. a. den ändringen att den tilltalade, om han dömdes för brottet, i princip skulle likställas med tilltalad som inte hade åtnjutit rättegångshjälp. I betänkandet övervägde kommittén om inte jämningsregeln i 31 kap. 1 § borde vidgas så, att jämkning skulle få ske också enbart med hänsyn till den tilltalades villkor utan avseende på hans brottslighet. Kommittén fann emellertid, att denna fråga borde bedömas också, och kanske främst, från kriminalpolitiska synpunkter och att den därför borde prövas i annat sammanhang.

Vid *remissbehandlingen* av sistnämnda betänkande berörde några remissinstanser nuvarande möjligheter till jämkning enligt 31 kap. 1 § RB. RÅ uttalade beträffande jämningsbestämmelsen, att en regel med denna snäva utformning i vissa fall leder till klart otillfredsställande resultat. Det har sålunda förekommit att — i fall där åklagarsidan på grund av prejudikatintresse har nödgats att till andra instans eller genom samtliga instanser föra ett mål angående en förseelse som inte förskyller mer än ett måttligt dagsbotsstraff — den tilltalade i den slutliga domen har ålagts att betala förutom böter ersättning till det allmänna med belopp som stundom flerfaldigt har överstigit böternas belopp. Över huvud taget synes det kunna ifrågasättas, om det är rimligt att den tilltalade skall bära kostnaderna för processen i högre instans i sådana fall där fullföljd har blivit nödvändig på grund av ett oriktigt avgörande i första instans av en rättsfråga eller på

följdsfråga och fullföljden således inte har vållats av den tilltalades eget förhållningssätt i målet. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* menade, att de kriminalpolitiska synpunkter som kan anläggas på frågan om återbetalningsskyldighet inte är mera komplicerade än att de mycket väl kan beaktas utan särskild utredning. Skyldigheten att betala rättegångskostnad måste enligt hovrättens mening betraktas som ett led i samhällets reaktionssystem. Den kan ha en gynnsam effekt i kampen mot brottsligheten genom att fungera som ett rehabiliteringsmedel. En förutsättning är dock att det utdömda beloppet står i rimlig proportion till den dömdes betalningsförmåga. Ställer man den dömdes inför krav som han inte kan infria, blir effekten klart ogynnsam. Enligt hovrätten är det önskvärt att skyldigheten att betala rättegångskostnad i brottmål bättre än f. n. inordnas i det samhälleliga reaktionssystemet och avpassas till brottets beskaffenhet och den dömdes betalningsförmåga. Hovrättens resonemang utmynnade i förslag att det i RB (31 kap. 1 §) och i lagen om rättegångshjälp föreskrivs att, om den misstänkte fälls till ansvar och det inte av hänsyn till brottslighetens beskaffenhet anses skäligt att kostnaden helt eller delvis stannar på statsverket, domstolen skall förplikta honom att ersätta statsverket vad han kan antas ha förmåga att betala inom en tid av fem år. Något ytterligare krav från statsverket borde därefter inte få riktas mot den dömdes. *Advokatsamfundet* ansåg, att förslaget genomförande borde föranleda den ändring i 31 kap. 1 § RB som kommittén hade övervägt men inte ansett sig böra föreslå. Orden »brottslighet och villkor» borde enligt samfundets mening ändras till »brottslighet eller villkor». Samfundet ansåg det nämligen rimligt, att ersättningen skulle kunna jämkas redan med hänsyn till den tilltalades villkor. Från kriminalpolitisk synpunkt kunde en sådan ändring inte gärna ge anledning till betänkligheter.

3.3. 1964 års riksdagsbehandling

I de likalydande *motionerna I: 211 och II: 250* förordades bl. a. sådan ändring i 31 kap. 1 § RB att den dömdes återbetalningsskyldighet mot statsverket kan jämkas till belopp som svarar mot betalningsförmågan. I sin motivering framhöll motionärerna bl. a. att jämningsbestämmelsen i praxis torde ges den tolkningen att jämkning kan ske endast när kostnaden står i missförhållande till såväl brottsligheten som den dömdes villkor. Den ståndpunkt lagen enligt den förhärskande uppfattningen intar måste ur flera synpunkter anses otillfredsställande. Från psykologisk synpunkt är det olämpligt att ålägga den tilltalade att fullgöra något som han inte förmår. Särskilt är detta av betydelse i fråga om villkorligt dömda och villkorligt frigivna. En betalningsskyldighet, som inte står i rimligt förhållande till den dömdes betalningsförmåga, kan i sådana fall verka nedbrytande på den tilltalade och motverka hans återanpassning i samhället. Betalningsskyldig-

heten för rättegångskostnad minskar också möjligheterna för målsäganden att få ersättning för den skada han lidit. Från statsfinansiell synpunkt kan det inte anses tillfredsställande att domstolarna i ett stort antal fall ålägger tilltalade, som inte kan väntas kunna betala rättegångskostnaderna, återbetalningsskyldighet för dessa. Därigenom uppstår onödigt arbete för indrivningsmyndigheterna och ytterligare kostnader för statsverket. En jämkning av återbetalningsskyldigheten till belopp som svarar mot betalningsförmågan skulle därför innebära en inte obetydlig rationalisering.

Första lagutskottet, som hade att behandla motionerna, inhämtade yttrande från *JK*, *RÅ*, *Svea hovrätt*, *skyddskonsulenten i Stockholms norra distrikt för äldre*, *skyddskonsulenten i Stockholms södra distrikt för unga*, *advokatsamfundet*, *häradshövdingeföreningen*, *stadsdomareföreningen*, *Föreningen Sveriges landsfiskaler* och *Föreningen Sveriges stadsfiskaler*. *RÅ* fogade till sitt remissvar yttranden från *statsåklagarna i Stockholm*, *Göteborg* och *Malmö* och från *Föreningen Sveriges landsfogdar*.

En sammanställning av yttrandena finns i utskottets utlåtande (1LU 1964: 44). Översiktligt kan remissutfallet sammanfattas enligt följande.

Statsåklagaren i Stockholm, *skyddskonsulenterna*, *advokatsamfundet* och *stadsdomareföreningen*, *Sveriges landsfogdar* och *Sveriges stadsfiskaler* tillstyrkte eller hade ingen erinran mot bifall till motionerna. *Advokatsamfundet* erinrade om förslaget i samfundets yttrande över betänkandet SOU 1958: 40 att orden »brottslighet och villkor» i 31 kap. 1 § RB ändras till »brottslighet eller villkor». Enligt samfundets mening borde stadgandet ändras på detta sätt utan avbidan på resultatet av den pågående utredningen om fri rättegång. Samfundet kunde för sin del inte se att det från kriminalpolitisk synpunkt kan vara något att invända mot en sådan ändring.

JK ansåg att vägande skäl kan anföras till stöd för att jämkning skall ske i större utsträckning än vad som f. n. brukas men fann att flera omständigheter talade mot att omedelbart genomföra en vidgning på sätt motionärerna hade föreslagit. I yttrandet framhölls sålunda att de frågor som angår rättegångskostnad delvis äger samband med varandra och är av förhållandevis komplicerad natur och att det därför är vanskligt att utan närmare utredning vidta en enstaka ändring. Vidare erinrades om den då pågående utredningen för översyn av lagstiftningen om rättshjälp i rättegång och därmed sammanhängande frågor.

RÅ och *Föreningen Sveriges landsfiskaler*, som fann skäl tala för att jämkningsregeln vidgas i den av motionärerna angivna riktningen, tillstyrkte en utredning angående den närmare utformningen av en ändrad lagstiftning på området.

Svea hovrätt ansåg, att både starka kriminalpolitiska skäl och de i motionerna anlagda statsfinansiella synpunkterna talade för att jämkning skulle kunna ske också med hänsyn endast till den dömdes ekonomiska förhållanden och anslöt sig därför i princip till förslaget.

Statsåklagaren i Göteborg ansåg någon ändring av 31 kap. 1 § RB inte

nödvändig om domstolarna godtar den närmast till hands liggande tolkningen av lagtexten att jämkning kan ske även för den händelse kostnaden är orimligt hög i förhållande till den tilltalades ekonomiska ställning. *Häradshövdingeföreningen* vitsordade, att jämningsbestämmelsen i allmänhet tolkas på sätt motionärerna hade angivit. Föreningen varnade för alltför stort överseende i fråga om sådana konsekvenser av ett brott som rättegångskostnad. Bättre än att införa en ny jämningsregel ansåg föreningen vara att domstolarna mer än som nu sker utnyttjar de jämningsmöjligheter stadgandet ger. Föreningen avstyrkte därför motionerna. *Statsåklagaren i Malmö* ansåg sig inte kunna tillstyrka den föreslagna ändringen men ansåg de skäl motionärerna hade anfört ha den styrka att förslaget borde kunna realiseras på annat sätt.

Flertalet remissinstanser anslöt sig i huvudsak till de skäl motionärerna hade anfört för ändring i jämningsbestämmelsen. Några ansåg dessutom ytterligare skäl föreligga. *RÅ* anförde sålunda bl. a. följande. När det gäller lagöverträdare i åldern 15—17 år är åtal i vissa fall påkallat därav att påföljdsfrågan anses böra hänskjutas till domstol, medan i andra fall den lämpligaste behandlingen kan åstadkommas i samband med åtalseftergift. Ofta är rent tillfälliga omständigheter utslagsgivande, och det synes otillfredsställande att sådana faktorer skall vara avgörande för frågan om brottet skall föranleda skyldighet att återgälda statsverket kostnader. I fråga om de unga lagöverträdarna är uppenbarligen resocialiseringssynpunkten av särskild betydelse. Det kan ifrågasättas om inte — i vart fall beträffande unga lagöverträdare — sådan skälighetsprövning som sägs i 31 kap. 1 § andra stycket RB bör göras generellt tillämplig. *Statsåklagaren i Stockholm* framhöll, att riskerna att ådraga sig återbetalningsskyldighet kan verka dämpande på den misstänktes lust att begära offentlig försvarare. Skulle å andra sidan försvarare ha förordnats mot den tilltalades vilja, kan det i många fall synas hårt att förplikta honom att betala kostnaderna för detta försvar.

Följande statistiska uppgifter från indrivningsmyndigheten i Stockholm rörande återbetalningsskyldigheten för rättegångskostnader i brottmål lämnades av *statsåklagaren i Stockholm*.

		<i>1961</i>	
inkomna ärenden:	5 007	inkomna ärendens belopp:	1 100 000
betalda ärenden:	3 007	betalda ärendens belopp:	400 000
avskrivna ärenden:	2 170	avskrivna ärendens belopp:	441 000
		<i>1962</i>	
inkomna ärenden:	7 114	inkomna ärendens belopp:	1 350 000
betalda ärenden:	3 014	betalda ärendens belopp:	574 000
avskrivna ärenden:	2 400	avskrivna ärendens belopp:	540 000
		<i>1963</i>	
inkomna ärenden:	6 860	inkomna ärendens belopp:	1 453 000
betalda ärenden:	3 030	betalda ärendens belopp:	1 524 000
avskrivna ärenden:	2 260	avskrivna ärendens belopp:	517 000

¹ varav 120 000 i skatteåterbäring

I ILU 1964: 44 anfördes följande.

Av remissvaren framgår att jämningsregeln enligt praxis tolkas så att nedsättning i ersättningskyldigheten är tillåten endast om kostnaden står i missförhållande till såväl den dömdes brottslighet som hans ekonomiska villkor. Motionärernas uttalande att en sådan rättstillämpning mången gång medför otillfredsställande resultat vinner stöd av flertalet remissyttranden. Det uttalas sålunda att åläggande av betalningskyldighet, som icke står i rimligt förhållande till betalningsförmågan, kan motverka den dömdes återanpassning i samhället. Jämväl kan det ur statsfinansiell synpunkt, såsom i motionerna framhålles, vara till olägenhet att i stor utsträckning utdömes belopp, som ej sedermera kan indrivras. Även annorledes synes jämningsregeln i sin nuvarande utformning kunna leda till mindre önskvärda avgöranden. Sålunda har riksåklagarämbetet upplyst att tilltalad stundom, t. ex. i mål som av prejudikatintresse föres till högsta instans förpliktas återgälda kostnad, som vida överstiger det till böter bestämda straffet. Vad sålunda och i övrigt förekommit i ärendet giver enligt utskottets mening vid handen att ifrågasarande jämningsbestämmelse bör överses. En ändring av bestämmelsen kan emellertid såsom under remissbehandlingen anförts få återverkningar på bl. a. reglerna om fri rättegång och lär därför icke nu böra vidtagas. Det torde i stället få ankomma på Kungl. Maj:t att i lämpligt sammanhang upptaga det av motionärerna aktualiserade spörsmålet till närmare övervägande.

3.4. 1965 års betänkande med reviderat förslag till lag om rättegångshjälp (SOU 1965: 13) och remissyttranden över det

I fråga om skyldigheten för misstänkt som har åtnjutit rättegångshjälp att ersätta statsverket kostnaden för denna förmån ansluter sig utredningen till rättegångskommitténs förslag (SOU 1958: 40). Efter en redogörelse för de remissyttranden över 1958 års betänkande, som tog upp frågan om vidgade möjligheter till jämkning av tilltalads ersättningskyldighet, och för vad som hade förekommit i detta hänseende vid 1964 års riksdag anför utredningen bl. a. följande. Bestämmelser av sådant innehåll måste komma att gälla tilltalade i allmänhet och alltså inte bara tilltalade med rättegångshjälp. Om nya bestämmelser i detta hänseende anses påkallade, bör de således tas in i RB. Utredningen är av den uppfattningen att frågan om allmänna bestämmelser angående jämkning av tilltalads återbetalningskyldighet mot statsverket inte kan anses tillhöra dess arbetsuppgifter.

Under remissbehandlingen tog flera remissinstanser upp frågan om att vidga möjligheterna till jämkning av tilltalads ersättningskyldighet mot statsverket. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* vidhåller det förslag till lösning som hovrätten lade fram i sitt yttrande över 1958 års betänkande. Skulle förslaget inte vara genomförbart, vill hovrätten under alla förhållanden betona vikten av att den av riksdagen begärda översynen av jämningsregeln i 31 kap. 1 § RB snarast utförs så att resultatet kan samordnas med utredningens förslag. *Hovrätten för Övre Norrland* anser, att utredningens förslag inte lämnar önskvärda möjligheter till jämkning av återbetalnings-

skyldighet för part som har åtnjutit rättegångshjälp. Enligt hovrättens mening är det mest ändamålsenligt att möjligheter till jämkning av parts återbetalningsskyldighet skapas genom en liberalisering av jämkningsregeln i 31 kap. 1 § RB. Liknande synpunkter förs fram av *socialstyrelsen* och *advokatsamfundet*.

3.5. Stockholms rådhusrätts framställning och remissyttrandena över den

I sin framställning har Stockholms rådhusrätt ifrågasatt, om inte gällande bestämmelser om återbetalningsskyldighet i brottmål bör ändras så att domstol, när kostnaderna har varit obetydliga, kan underlåta att ålägga den tilltalade skyldighet att återgälda dem. Under hänvisning till en inom rådhusrätten upprättad promemoria har rådhusrätten hemställt, att lagändring av sådan innebörd övervägs. I promemorian har i huvudsak anförts följande.

I ett inte obetydligt antal fall, särskilt när fråga är om brottslighet av mindre allvarlig beskaffenhet, förekommer att vittne eller målsägande som har kallats för att höras i anledning av åtalet tillerkänns ersättning av allmänna medel med ett obetydligt belopp, motsvarande t. ex. kostnaden för bussresa till och från domstolen. Någon möjlighet att i sådana fall underlåta att ålägga den dömda att till statsverket återgälda den obetydliga kostnaden föreligger inte.

Det synes i dessa fall uppenbart att de med indrivningsförfarandet förenade kostnaderna avsevärt överstiger det belopp som skall återgäldas. Det kan därför från statsfinansiell synpunkt inte vara lämpligt att belasta exekutionsmyndigheternas alltmer ökande arbetsbörda med ärenden av förevarande art.

För att avlasta myndigheterna arbete med indrivning av belopp som uppenbarligen understiger indrivningskostnaderna synes två olika lösningar tänkbara. Den ena är ett förenklat förfarande hos indrivningsmyndigheterna när fråga är om smärre belopp. Den andra är att domstol bereds möjlighet att förordna, att sådana belopp skall stanna på statsverket. Från statsfinansiell synpunkt synes den senare lösningen vara att föredra. Mot denna lösning kan i och för sig vissa invändningar riktas. Sålunda kan göras gällande att den öppnar möjlighet för en återfallsbrottsling att vid de olika lagföringstillfällena undgå återbetalningsskyldighet till statsverket, trots att det totala beloppet av återbetalningsskyldigheten överstiger kostnaderna för indrivningsförfarandet. Vidare kan tyckas orättvist att av två tilltalade som gjort sig skyldiga till likartad brottslighet och intar samma inställning till ansvarsyrkandet den ene slipper återbetalningsskyldighet men den andre inte därför att kostnaderna i det andra målet blev högre. Ingendera invändningen synes dock vara tillräckligt bärande för att lagändring skall underlåtas.

I promemorian berörs därefter hur den förordade lösningen bör utformas lagtekniskt. Tre alternativ skisseras. Det första är att i en tilläggsbestämmelse till 31 kap. 1 § RB fastställa en viss beloppsgräns. Om denna gräns överskrids, skall i regel den dömde förpliktas att till statsverket återgälda vad som har utgått av allmänna medel. Det föreslås en beloppsgräns på 25 kr. Som fördel med denna lösning framhålls att domstolen inte behöver pröva om återbetalningsbeloppet står i rimligt förhållande till eventuella indrivningskostnader. Som nackdel framhålls att beloppsgränsen då och då måste jämkas genom lagändring på grund av penningvärdesförändringen. Det andra alternativet som antyds är att lagtexten ges den utformningen att man åt domstolen överlåter att avgöra om återbetalningsskyldighet skall föreskrivas eller om kostnaderna skall få stanna på statsverket. Det påpekas att lagändring tid efter annan inte behövs enligt detta alternativ men att svårighet uppstår för domstolen att i det särskilda fallet avgöra om återbetalningsskyldighet skall föreskrivas eller ej. Det anmärks dock att svårigheterna troligen skulle elimineras genom att en viss praxis skulle komma att utbildas. Det tredje alternativet, som enligt promemorian synes vara att förordna, är att i en tilläggsbestämmelse till 31 kap. 1 § RB medge rätt för domstol att förordna att, om det belopp som har utgått av allmänna medel, uppgår till endast ringa belopp, sådan kostnad får stanna på statsverket. Därjämte meddelas närmare bestämmelser om befrielse från återbetalningsskyldighet av Kungl. Maj:t. I tillämpningskungörelse fastställs viss beloppsgräns som därefter, alltefter penningvärdesförändringen, kan justeras. I promemorian presenteras följande statistiska uppgifter som har lämnats av överståthållarämbetet. Uppgifterna avser dels totala antalet hos ämbetet registrerade ärenden angående återbetalningsskyldighet i brottmål under åren 1964—1966 och dels antalet ärenden därav som har gällt belopp om 25 kr. eller mindre.

År	1964		1965		1966	
Totalt antal ärenden	5 343		5 463		6 733	
Därav avseende belopp	%		%		%	
a) 25 kr—20 kr	121	2,25	102	1,9	135	2
b) därunder — 15 kr	63	1,18	73	1,3	68	1
c) därunder — 10 kr	64	1,18	62	1,1	82	1,2
d) därunder — 5 kr	95	1,77	61	1,1	57	0,8
e) därunder	354	6,62	297	5,4	205	3
Antal ärenden rörande belopp om 25 kr och mindre	697	13	595	10,8	547	8

Så gott som alla remissinstanser ställer sig positiva till rådhusrättens framställning. Flertalet ansluter sig till det av rådhusrätten förordade tredje alternativet. *RÅ* och *överåklagarna i Göteborg* och *Malmö* anser dock, att ett tilläggsstadgande inte behöver kompletteras med en i en sär-

skild tillämpningskungörelse fastställd beloppsgräns utan förmodar att en sådan gräns tämligen snabbt skulle utbildas i praxis. *EON* ifrågasätter, om inte en eventuell beloppsgräns bör sättas högre än 25 kr. förslagsvis minst 50 kr. och anför bl. a. följande. Antalet ärenden avseende belopp under 25 kr. har enligt siffermaterialet i promemorian successivt minskat under åren 1964—1966. Det finns anledning anta att minskningen kommer att fortsätta varje år. Beräkning av den genomsnittliga indrivningskostnaden för varje ärende har inte gjorts men torde med säkerhet överstiga 50 kr. Visst stöd för detta antagande finns i en av *EON* år 1966 gjord utredning om kostnaderna för kronofogdemyndigheternas handläggning av enskilda mål. Utredningen visar att genomsnittliga kostnaderna för ett enskilt utsökningsmål utgör 101 kr. 51 öre och för ett enskilt införelsmål 65 kr. 96 öre. Även *statskontoret* och *stadsdomareföreningen* anser, att beloppsgränsen bör sättas väsentligt högre än 25 kr.

Det kan tilläggas, att länsstyrelsen i Södermanlands län i skrivelse den 7 november 1967 väckt fråga om ändring i gällande bestämmelser om indrivning av vissa domstolskostnader. Enligt länsstyrelsen bör indrivning av vittneskostnader som understiger 10 kr. kunna underlåtas.

3.6. Departementschefen

I mål om allmänt åtal skall kostnaderna för åklagarens bevisning och bevisning varom rätten självant har föranställt utgå av allmänna medel. Detsamma gäller kostnaderna för offentlig försvarare, för syn som den tilltalade har begärt och för sakkunnig som rätten har utsett på begäran av den tilltalade. Kostnadsbeloppen fastställs av rätten.

Enligt 31 kap. 1 § första stycket RB gäller som huvudregel, att tilltalad som döms för brottet skall återbetala till statsverket bl. a. de kostnader som enligt rättens beslut har utgått av allmänna medel för bevisning och till offentlig försvarare. Huvudregelns räckvidd begränsas av en bestämmelse i samma lagrum som ger möjlighet till jämkning. Står kostnadens belopp inte i rimligt förhållande till den tilltalades brottslighet och villkor, kan sålunda ersättningen jämkas. I praxis har denna bestämmelse tolkats så, att villkoret för jämkning är att full återbetalningsskyldighet skulle stå i missförhållande till både brottsligheten och villkoren. Det har sålunda inte ansetts möjligt att jämka ersättningsbeloppet, om detta står i missförhållande till endast ettdera av dessa båda förhållanden.

Huvudregelns räckvidd begränsas också av en bestämmelse i paragrafens andra stycke. Det föreskrivs nämligen där att den tilltalade vid påföljds- eftergift eller vid brott, som han har begått under inflytande av själslig abnormitet, är ersättningskyldig endast om och i den mån det med hänsyn till omständigheterna anses skäligt.

Genom rskr 1964: 338 har väckts fråga om ändring av jämningsbe-

stämmelsen i 31 kap. 1 § första stycket. Riksdagsärendet föranleddes av motioner. I första lagutskottets utlåtande (1LU 1964: 44), som bifölls av riksdagen, uttalades att jämkningsregeln i sin nuvarande utformning synes kunna leda till mindre önskvärda avgöranden och att den bör ses över i lämpligt sammanhang.

Redan 1951 års rättegångskommitté tog i sitt betänkande med förslag till lag om rättegångshjälp (SOU 1958: 40) upp frågan, om inte den nämnda bestämmelsen bör ändras så, att jämkning kan ske med hänsyn till den tilltalades villkor utan avseende på hans brottslighet. Kommittén ansåg emellertid att, eftersom frågan hade också kriminalpolitiska aspekter, den borde prövas i annat sammanhang. Vid remissbehandlingen av betänkandet uttalade sig flera remissinstanser för att området för jämkning skulle vidgas.

I 1964 års riksdagsärende ansåg motionärerna, att jämkning bör kunna ske också med hänsyn tagen enbart till den dömdes betalningsförmåga. Under den remissbehandling som föregick riksdagens ställningstagande uttalade sig så gott som alla remissinstanser positivt till tanken på en vidgning av möjligheterna till jämkning. Vid remissbehandlingen av 1965 års betänkande om rättegångshjälp gjordes liknande uttalanden.

När den ifrågavarande bestämmelsen har kritiserats, har enighet rått om att den i sin nuvarande utformning kan leda till att den tilltalade förpliktas att betala belopp som inte står i rimligt förhållande till hans betalningsförmåga. Det har framhållits, att detta är otillfredsställande från flera synpunkter. Dels kan det motverka den dömdes återanpassning i samhället och dels leder det till kostnadskrävande men resultatlösa indrivningsförsök.

Jag delar helt den uppfattningen att det från de angivna synpunkterna är otillfredsställande att den tilltalade åläggs en betalningsskyldighet som inte är rimlig i förhållande till hans ekonomiska villkor. Enligt min mening kan kriminalpolitiska skäl inte anses tala emot att jämkningsmöjligheten vidgas något. Någon gynnsam effekt av att ålägga den tilltalade återbetalningsskyldighet av nyss angiven omfattning lär inte kunna påvisas från vare sig allmänpreventiva eller individualpreventiva synpunkter. En ändring av jämkningsbestämmelsen framstår med hänsyn till det anförda som önskvärd. Av bestämmelsen bör otvetydigt framgå, att jämkning får ske om full ersättningsskyldighet i fråga om kostnadsbeloppen inte framstår som rimlig i förhållande till den tilltalades brottslighet *eller* till hans villkor.

I enlighet med det anförda förordar jag, att bestämmelsen i 31 kap. 1 § första stycket utformas så, att jämkningsmöjligheten görs beroende av att kostnadens belopp inte står i rimligt förhållande till den tilltalades brottslighet eller till hans villkor.

För att motsvarande jämkningsmöjlighet skall finnas när den tilltalade i mål om allmänt åtal förklarats förlustig förut beviljad förmån av fri rättegång, föreslår jag vidare att till 8 § första stycket lagen om fri rättegång görs ett tillägg. Detta bör innebära, att i mål om allmänt åtal bestämmelser-

na om jämkning i 31 kap. 1 § RB äger motsvarande tillämpning när det gäller sådan återbetalningsskyldighet som avses i förstnämnda lagrum. Jag vill anmärka, att detta tillägg åsyftar också andra jämkningsmöjligheter som regleras i 31 kap. 1 § och sålunda även den som jag nu övergår till att behandla.

Som jag tidigare har nämnt ifrågasattes i RÅ:s yttrande över motionerna vid 1964 års riksdag en särreglering för lagöverträdare i åldern 15—17 år. RÅ framhöll sålunda, att tillfälliga omständigheter kan vara utslagsgivande för frågan om åtal skall väckas eller om behandling kan komma till stånd i samband med åtalsunderlåtelse och att det är otillfredsställande att sådana faktorer skall vara avgörande också för frågan om brottet skall föranleda skyldighet att återgälda statsverkets kostnader.

För egen del anser jag starka skäl tala för att särskilda bestämmelser skall gälla för de unga lagöverträdarna i förevarande hänseende. Uppenbarligen är, som framhölls i yttrandet, resocialiseringssynpunkten av särskild betydelse för denna kategori. En betalningsskyldighet för rättegångskostnad — vid sidan av påföljden i övrigt för brottet — torde i regel inte främja den unges anpassning till samhället och inte heller, allmänt sett, ha betydelse för den allmänna laglydnaden. Därtill kommer att de unga lagöverträdarnas betalningsförmåga oftast är begränsad.

På nu anförda skäl anser jag, att det finns anledning att i förevarande hänseende likställa lagöverträdare i åldern 15—17 år med de kategorier som anges i 31 kap. 1 § andra stycket. I likhet med vad som gäller för dessa kategorier bör ersättningsskyldighet komma i fråga endast i undantagsfall. Jag förordar därför, att lagrummet ändras i enlighet med vad jag nu har anfört. Det bör tilläggas att den inkomstminskning som genom ändringen kan komma i fråga för statsverket, säkerligen kommer att uppvägas av minskade indrivningskostnader.

Jämkningsmöjligheten enligt förslaget gäller den som *vid domen* inte har fyllt 18 år. Om någon med stöd av den föreslagna bestämmelsen har fått återbetalningsskyldigheten jämkad, bör det förhållandet att han när högre rätt efter fullföljd prövar målet kan ha fyllt 18 år, inte i och för sig föranleda att jämkningen inte skulle bestå såvitt angår kostnaderna i den lägre instansen.

Vidare har genom Stockholms rådhusrätts framställning väckts förslag att återbetalningsskyldighet inte skall behöva åläggas den tilltalade i fråga om obetydliga kostnader som har förskjutits av allmänna medel. Som obetydliga betraktas i framställningen belopp som inte överstiger 25 kr. Rådhusrättens förslag har vid remissbehandlingen genomgående fått ett positivt mottagande. Några remissinstanser hävdar dock, att gränsen för belopp som inte bör komma i fråga för återbetalning bör sättas högre än vad rådhusrätten har föreslagit. Bl. a. anser EON att beloppsgränsen bör sättas till

minst 50 kr. Enligt min mening torde den brottsavhållande effekten av att domstolarna förpliktar den dömda att återbetala smärre belopp — varmed jag åsyftar belopp under 50 kr. — vara obetydlig. Från kriminalpolitisk synpunkt synes det därför inte vara ägnat att väcka betänkligheter, om de som döms i brottmål blir befriade från ersättningsskyldighet i fråga om belopp av sådan begränsad storlek. Starka samhällsekonomiska skäl talar för att indrivningsmyndigheterna inte skall belastas med indrivning av belopp som understiger indrivningskostnaden. I rådhusrättens förslag och i remissyttrandena har diskuterats olika möjligheter att helt eller delvis befria indrivningsmyndigheterna från detta arbete. Den ena är att regler ges om ett förenklat indrivningsförfarande i fråga om smärre belopp, och den andra att domstolarna ges befogenhet att förordna att sådana belopp skall stanna på statsverket. Under remissbehandlingen har också andra lösningar diskuterats.

För min del anser jag att domstolarna inte i onödan skall syssla med frågor om återbetalningsskyldighet för de obetydliga belopp varom här är fråga. Dessutom bör stor vikt fästas vid EON:s upplysning att den genomsnittliga indrivningskostnaden för varje ärende av ifrågavarande slag med säkerhet överstiger 50 kr. Till denna genomsnittskostnad för indrivningen kommer viss kostnad för domstolens arbete med besked om återbetalningsskyldigheten och länsstyrelsens befattningsdärmed (jfr 13 § kungörelsen (1947: 642) med bestämmelser angående vissa kostnader vid domstol). Med hänsyn till nu angivna förhållanden måste det från effektivitets- och besparingssynpunkter anses angeläget att återbetalningsskyldighet och därmed indrivningsverksamhet elimineras när det gäller smärre belopp. Lagtekniskt kan detta enklast lösas genom en bestämmelse som innebär att ersättningsskyldighet bortfaller om den avser belopp som understiger viss gräns. För att i det avseendet få en smidig anpassning till eventuella penningvärdesförändringar synes lämpligt att Kungl. Maj:t bemyndigas att fastställa vid vilken nivå den nämnda gränsen skall dras.

I och för sig skulle mot en ändring av ifrågasatt innebörd kunna invändas att befrielse från återbetalningsskyldighet borde begränsas till de fall då den tilltalade inte samtidigt ådöms böter. Föreligger ett bötesstraff, uppkommer ju ändå ett indrivningsärende, och det kan tyckas att myndigheterna i sådant fall inte skulle ha mycket att arbetsmässigt vinna på att slippaindriva också kostnadsbeloppet. Beträffande tänkbara invändningar av nu angiven innebörd vill jag först framhålla, att det inte vore rimligt att beträffande återbetalningsskyldigheten göra skillnad mellan den som ådöms böter och den som ådöms t. ex. skyddstillsyn. Vidare är att märka att indrivningsärenden beträffande böter och rättegångskostnader delvis följer skilda mönster. Besked om betalningsskyldigheten i det ena och det andra avseendet lämnas och hanteras på olika sätt både hos domstol och hos länsstyrelse. På verkställighetsplanet föreligger också skillnader och ofta skilda

arbetsrutiner beträffande de olika fordringstyperna. Detta sammanhänger framför allt med att böterna kan tas ut genom införsel, medan man beträffande rättegångskostnaderna är hänvisad till utmätning som exekutionsform. Det nu anförda föranleder enligt min mening att fördelarna med att eliminera indrivningsverksamhet beträffande kostnad, som uppgår till ringa belopp, får anses föreligga även när bötesstraff har utdömts i det mål vari frågan om återbetalningsskyldighet för kostnader föreligger.

På grund av det anförda förordar jag, att i ett nytt tredje stycke av 31 kap. 1 § RB införs en föreskrift, varigenom Kungl. Maj:t ges befogenhet att förordna att, om det belopp som den tilltalade enligt bestämmelserna i paragrafens första och andra stycke har att ersätta understiger visst belopp kostnaden utan hinder av de nämnda bestämmelserna skall stanna på statsverket. Det belopp Kungl. Maj:t med stöd av denna bestämmelse fastställer kan vid behov ändras på ett smidigt sätt. Godtas förslaget i nu berört avseende, är det min avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att nu bestämma beloppsgränsen till 50 kr. Denna värdegräns bör enligt min mening avse kostnadsbeloppet i varje domstolsinstans för sig.

Beträffande den avsedda innebörden av den föreslagna bestämmelsen i RB kan vidare framhållas följande. Är flera tilltalade solidariskt ansvariga för kostnad som har utgått av allmänna medel, bör återbetalningsfritt belopp inte tillgodoräknas var och en av dem. Även i sådant fall bör sålunda ersättningsskyldighet bortfalla endast om den ifrågavarande kostnaden understiger förut berört belopp. Jag vill erinra om att grunden för den nu föreslagna ändringen är att statsverket inte skall belastas med indrivnings- och andra kostnader som klart överstiger det belopp som skall indrivnas. I fall av solidarisk ersättningsskyldighet kan indrivningsåtgärderna i princip begränsas till en av de betalningsskyldiga. Med hänsyn härtill finns det inte skäl att i sådana fall använda annan värdegräns än när återbetalningsskyldigheten åvilar bara en tilltalad.

Slutligen vill jag säga, att man i och för sig skulle kunna tänka sig att ha en bestämmelse, likartad med den nu behandlade, också i lagen om fri rättegång. Återbetalningsskyldighet skulle i så fall bortfalla inom samma gränser vare sig sådan skyldighet i princip åvilar den som har fri rättegång eller hans motpart. Emellertid skulle en sådan föreskrift inte få nämnvärd praktisk betydelse. Det torde vara i rena undantagsfall som kostnaderna för fri rättegång stannar vid sådana belopp att en bestämmelse av antydd art skulle bli tillämplig. Jag vill därför inte förordna någon ändring i detta avseende såvitt angår lagen om fri rättegång. Vad som nu har sagts beträffande lagen om fri rättegång gäller också de ännu ovanligare fallen då kostnader på annan grund utgår av allmänna medel i tvistemål.

4. Hemställan

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken,
- 2) lag om ändring i lagen (1919: 367) om fri rättegång,
- 3) lag om ändring i föräldrabalken.

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som bilaga.¹

Jag hemställer, att lagrådets yttrande inhämtas över lagförslagen enligt 87 § regeringsformen genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Gunnel Anderson

¹ Bilagan, som är likalydande med det förslag som är fogat vid propositionen, har utelutits här.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 27 oktober 1969.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet NORDSTRÖM,
regeringsrådet WALBERG,
justitierådet WESTERLIND,
justitierådet ULVESON.

Enligt protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 24 oktober 1969, har Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skall inhämtas enligt 87 § regeringsformen över upprättade förslag till

- 1) *lag om ändring i rättegångsbalken,*
- 2) *lag om ändring i lagen (1919: 367) om fri rättegång,*
- 3) *lag om ändring i föräldrabalken.*

Förslagen, som bifogas detta protokoll, föredrages inför lagrådet av hovrättsassessorn Sigvard Holstad.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 30 oktober 1969.

Närvarande:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets utlåtande över förslag till

- 1) *lag om ändring i rättegångsbalken,*
- 2) *lag om ändring i lagen (1919: 367) om fri rättegång,*
- 3) *lag om ändring i föräldrabalken.*

Föredraganden upplyser, att lagrådet lämnat lagförslagen utan erinran, och hemställer att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga förslagen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten